

ทิศทางกระบวนการประชาชน “สีเหลือง” “สีแดง” หรือสีใด

ประเวศ วะสี

บทความนี้เขียนขึ้นในโอกาสฉลองครบรอบการก่อตั้งหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ครบ ๕๐ ปี โดยทางเดลินิวส์ต้องการให้มองอนาคตของกระบวนการประชาชน ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องสำคัญที่สุด

๑. การเมืองภาคประชาชน “สีแดง” กับ “สีเหลือง” ในหนึ่งทศวรรษเศษที่ผ่านมา

มามีความตื่นตัวของการเมืองภาคประชาชน ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนโดยรวมเป็นเรื่องที่ดี ประชาชนที่ตื่นตัวทางการเมืองได้รวมตัวกันเป็น ๒ ขบวนการใหญ่ๆ คือ “สีแดง” กับ “สีเหลือง” มีการมองขบวนการ ๒ สี ด้วยสายตาที่ต่างกัน สายตาหนึ่งก็มองว่า “สีแดง” เป็นเครื่องมือของระบอบทักษิณ และ “สีเหลือง” เป็นเครื่องมือของฝ่ายอนุรักษ์นิยม จะมองอีกอย่างหนึ่งก็ได้ว่า ขบวนการ “สีแดง” ทำหน้าที่ต่อต้านรัฐประหาร ซึ่งเป็นเรื่องไม่ดี ไม่ควรให้เกิดขึ้นอีก ส่วนขบวนการ “สีเหลือง” ทำหน้าที่ต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน และการใช้อำนาจที่เกินเลยของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ดี เพราะระบบรัฐสภาควรจะต้องเป็นกลไกของประชาธิปไตย ที่มีคุณภาพและอรรถประโยชน์

ถ้ามองอย่างหลังทั้ง “สีแดง” และ “สีเหลือง” ทำหน้าที่ค้ำจุนประชาธิปไตยจากคนละด้าน คือด้านหนึ่งป้องกันรัฐประหาร และอีกด้านหนึ่งต่อต้านทุจริตคอร์รัปชันและการใช้อำนาจที่เกินเลยของระบบรัฐสภา โดยนับนี้ทั้ง “สีแดง” และ “สีเหลือง” น่าจะเป็นภาคีเพื่อประชาธิปไตยกันได้ !

๒. หลีกเลียง รุนแรง หล่อเลี้ยงพลังประชาชนให้เติบโต เพื่อประชาธิปไตยที่

แท้จริง ทั้งแดงและเหลือง ควรหลีกเลียงความรุนแรง โดยรักษาความพอดีจะเพิ่มพลังภาคประชาชน นั่นคือเพียงต่อต้านยับยั้งความไม่ถูกต้อง แต่ถ้าไปไกลถึงคิดทำลายจะถูกทำลาย กล่าวคือขบวนการเสื้อแดงต่อต้านกองทัพไม่ให้ทำรัฐประหาร แต่ถ้าคิดทำลายกองทัพจะถูกกองทัพปราบปราม ทำให้ประชาธิปไตยไม่ก้าวหน้า ขบวนการเสื้อเหลืองต่อต้านการคอร์รัปชันและการใช้อำนาจเกินเลยของระบบรัฐสภา เพื่อให้ระบบรัฐสภามีความถูกต้องยิ่งขึ้น แต่ถ้าคิดทำลายระบบรัฐสภาจะถูกปราบปราม ทั้ง ๒ กรณีจะนำไปสู่มีคสญญกฤษฎีก ไม่เป็นผลดีต่อประชาธิปไตย ตัวอย่างของความเกินพอดี แล้วเกิดความรุนแรงเป็นเหตุให้ประชาธิปไตยซังกั้นมืออยู่ เช่น กระบวนการนักศึกษาพม่าที่ต่อสู้กับเผด็จการทหารเมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อน และที่อียิปต์ เมื่อเร็วๆ นี้

ฉะนั้น แดงและเหลืองควรจะอาศัยความพอดี หล่อเลี้ยงพลังประชาชนให้เติบโต พลังประชาชนแค่นี้ยังไม่เพียงพอที่จะสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข ถ้าเกิดความรุนแรงโอกาสของพลังประชาชนที่จะเติบโตจะถดถอย แต่ถ้าค้ำยันกันอยู่ เช่น ขณะนี้หน้าต่างแห่งโอกาสเปิดให้พลังประชาชนเติบโตคืบหน้าไปได้

๓. สังคมสมัยใหม่ที่ซับซ้อนและยาก ประเด็นอยู่ที่การจัดการอย่างไรให้ได้ผล

ประชาชนถ้ามักพอล้มรัฐบาลได้ แต่จัดการไม่ได้ ในประวัติศาสตร์จีนมีตัวอย่างมากที่เมื่อบ้านเมืองไม่เป็นธรรม ประชาชนลุกฮือขึ้นต่อต้าน เช่น โจรโพกผ้าเหลือง ส่วนใหญ่ถูกปราบ ส่วนน้อยที่ชนะก็ปกครองไม่ได้ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ขบวนการนักศึกษาล้มรัฐบาลเผด็จการแต่ก็ปกครองไม่ได้ ถูกฆ่าอย่างทารุณในอีก ๓ ปีต่อมา อาจารย์เสกสรรค์ ประเสริฐกุล กล่าวว่า “ตอนพวกผมอยู่ในป่าก็คิดยึดอำนาจรัฐแต่โชคที่ไม่ชนะ” คือถ้าชนะแล้วต้องรับภาระปกครองประเทศซึ่งทำได้ยาก

แม้ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยแล้ว เช่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ขณะนี้ก็มีความเหลื่อมล้ำสุดๆ โจเซฟสติกลิตซ์นักเศรษฐศาสตร์อเมริกันที่ได้รับรางวัลโนเบลกล่าวว่า การพัฒนาในอเมริกาเป็นเป็นประโยชน์ต่อคน ๑ % เท่านั้น คนยากคนจนไม่ได้รับประโยชน์ แถมยังแย่กว่าเดิมอีก แล้วจะทำอย่างไรในเมื่อประเทศก็เป็นประชาธิปไตยแล้ว มีการพูดถึงความต้องการการปฏิรูปในอเมริกา แต่ก็ยังคิดไม่ออกว่าจะปฏิรูปอย่างไร

ประเทศไทยก็ขึ้นชื่อว่ามีความเหลื่อมล้ำสุด ๆ จึงมีการพูดถึงการปฏิรูปประเทศไทยที่จะสร้างความเป็นธรรมลดความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำ

โจทย์ของเราจึงไปไกลกว่าการคิดเรื่องการล้มล้าง ไปถึงว่าแล้วจะจัดการประเทศอย่างไร จึงจะมีประชาธิปไตยด้วย สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำได้ด้วย เพราะการขาดความเป็นธรรมและมีความเหลื่อมล้ำมากเกินไป ทำให้ประเทศขาดความยุติธรรม

๔. “เสือเหลือง” และ “เสือแดง” บนเส้นทางปฏิรูปประเทศไทย รัฐบาลชูเรื่อง

ปฏิรูปการเมืองและปฏิรูปประเทศไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี กลุ่มต่างๆรวมทั้ง “เสือเหลือง” และ “เสือแดง” ก็พูดถึงการปฏิรูปประเทศไทย แม้จะยังเห็นไม่ตรงกันและไม่ร่วมกันก็ไม่ใช่ไร เพราะการปฏิรูปประเทศเป็นการเปลี่ยนโจทย์และยกระดับความคิด การคิดเชิงปฏิบัติและมุ่งโจมตีเข้าไปสู่ความตึบตันได้ง่าย เมื่อตึบตันก็รุนแรง แต่การปฏิรูปประเทศไทยเป็นโจทย์ใหญ่ เปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง ฉะนั้น ถ้ามีกลุ่มต่างๆรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำกันให้มากที่สุด รวมทั้งกระบวนการ “เสือเหลือง” และ “เสือแดง” จะเป็นการเพิ่มพลังทางสังคมและพลังทางปัญญาให้มากพอที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศไทย ด้วยสันติวิธี

๕. ปัญหาพื้นฐานคือความยากจนและความอยุติธรรมในสังคม ปัญหาพื้นฐาน

ของแทบทุกประเทศในโลก คือความยากจนและความอยุติธรรมในสังคม ซึ่งบางคนเรียกว่าเป็น “ความรุนแรงอย่างเงียบ” (Silent violence) พูดอีกสำนวนหนึ่งก็คือ การขาดความเป็นธรรมและการมีความเหลื่อมล้ำที่มากเกินไป ปัญหาพื้นฐานนี้ไม่ได้มีแต่ในประเทศกำลังพัฒนาเท่านั้น แม้แต่ประเทศอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษก็มีความเหลื่อมล้ำอย่างสุด ๆ ปัญหาเหล่านี้แก้ไขได้ยากมาก ดื้อยาอย่างสุด ๆ แต่ก็ต้องแก้ไขให้ได้ถ้าประเทศจะมีศานติสุข

การปฏิรูปประเทศไทยควรจะต้องมุ่งแก้ปัญหาที่แก้ยากนี้ คือสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำ ควรจะเป็นเป้าหมาย ของความเคลื่อนไหวของคนไทยทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเรียกความเคลื่อนไหวนั้นว่าอะไรก็ตาม

๖. คนไทยเหมือนไก่อยู่ใน “เข่ง” จิกตีกันรำไป – ปฏิรูปความคิดจากบุญกรรม

ส่วนบุคคล สู้ความคิดเชิง “โครงสร้าง” มีผู้เปรียบคนไทยเหมือนไก่อยู่ใน “เข่ง” ที่จิกตีกันรำไป แม้จะถูกเขานำไปเชือดหมดทุกตัว “เข่ง” เป็นโครงสร้างที่กักขังไก่ไว้ในที่แคบให้เบียดเสียดเหยียดขัดกระทบกระทั่งกัน ถ้าจะแก้ปัญหการจิกตีกันก็ต้องปล่อยไก่ออกจาก “เข่ง” ให้เป็นอิสระไปสู่พื้นที่กว้าง แยกย้ายกันคุ้ยเขี่ยหากินไป

ในสังคมก็มี “โครงสร้าง” ที่มากำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม แต่คนไทยขาดทักษะเชิงโครงสร้าง มักมองอะไรเป็นเรื่องบุญกรรมส่วนบุคคล หรือแต่ชาติปางก่อน ทำให้แก้ปัญหาความยากจนและความอยู่ดีศรีธรรมในสังคมไม่ได้ ซึ่งเป็นรากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรงต่างๆ

จริงอยู่การพัฒนาอันมีหลายด้าน รวมทั้งการพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะต้องทำและหาทางทำให้ได้ผล แต่การปฏิรูปประเทศไทยควรมุ่งปฏิรูปโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม

๗. ปฏิรูปประเทศไทย – ปฏิรูปโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม

โครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมนั้นมีอยู่มากมายหลายประการด้วยกัน เมื่อคิดเชิงโครงสร้าง ก็เจอโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมเหล่านี้เป็นลำดับๆ ไป ในที่นี้จะยกตัวอย่างปฏิรูปโครงสร้าง ๓ เรื่องด้วยกัน คือ

- ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ
- ปฏิรูปโครงสร้างสังคม
- ปฏิรูปโครงสร้างการจัดสรรทรัพยากร

โครงสร้าง ๓ ประการนี้ ทำให้ประเทศไทยติดอยู่ในความไม่ถูกต้องต่างๆ เป็นต้นเหตุของความยากจนและความอยู่ดีศรีธรรมในสังคมที่แก้ไขไม่ได้ การที่ระบบรัฐไม่มีประสิทธิภาพ แต่มีคอร์รัปชันสูง ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมือง เป็นต้น ถ้าประเทศไทยจะก้าวหน้าไปได้ด้วยดี ควรจะปฏิรูปโครงสร้างทั้ง ๓ นี้ (ดูรายละเอียดในหนังสือ “ปฏิรูปโครงสร้าง ๓ อย่าง” ของสำนักงานปฏิรูป) โดยย่อคือ

ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ ประเทศไทยปกครองโดยรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางมา กว่า ๑๐๐ ปี การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เปลี่ยนเฉพาะผู้ถืออำนาจสูงสุดทางการเมือง แต่ ไม่ได้เปลี่ยนโครงสร้างการปกครอง การรวมศูนย์อำนาจการปกครอง คือโครงสร้างที่ทำให้เกิด ปัญหาร้ายแรงเกือบทุกชนิดในประเทศไทย ซึ่งรวมถึงความรุนแรงทางการเมือง ปัญหา คอรัปชั่น ปัญหาด้อยสมรรถนะของรัฐไทย ปัญหาการเกิดรัฐประหารได้ง่าย

การปฏิรูปประเทศไทยอย่าสนใจเฉพาะปฏิรูปการเมืองเพราะจะแก้ปัญหไม่ได้ ดังที่เรา มีรัฐธรรมนูญมาถึง ๑๘ ฉบับ ปัญหาใหญ่อยู่ที่โครงสร้างการปกครองต้องกระจายอำนาจไปให้ ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น จัดการตนเอง รัฐปรับตัวไปสนับสนุน ขณะนี้มีกฎหมายเป็นร้อยฉบับ ที่ดึงอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ต้องปลดล็อกกฎหมายเหล่านี้ คัดอำนาจไปให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น ปกครองตนเอง การงบประมาณที่เอากองเป็นตัวเอง (กรม คือเครื่องมือการรวมศูนย์ อำนาจ) ต้องปฏิรูปไปเป็นอาณัติที่เป็นตัวตั้งเพื่อพัฒนาอย่างบูรณาการได้

ปฏิรูปโครงสร้างสังคม สังคมไทยมีโครงสร้างแนวดิ่ง (Vertical society) มาตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นลักษณะสังคมที่มีความไม่เท่าเทียมกันเชิงอำนาจ สังคมทางดิ่งจะไม่มี พลังของความถูกต้อง ทำให้เศรษฐกิจไม่ดี การเมืองไม่ดี และศีลธรรมไม่ดี และจะไม่มีทางดี トラบเท่าที่ยังเป็นสังคมทางดิ่ง ต้องปฏิรูปให้เป็นสังคมทางราบ ที่ผู้คนมีความเสมอภาค มี ความเป็นพลเมือง มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง เกิด ความเป็นประชาสังคม (Civil society) หรือสังคมเข้มแข็ง ความเป็นสังคมเข้มแข็งหรือการมี พลเมืองที่กัมมันตะ (Active citizen) เป็นปัจจัยชี้ขาดอนาคตของประเทศ

ปฏิรูปโครงสร้างการจัดสรรทรัพยากร การเข้าถึงทรัพยากรอย่างเป็นธรรมจะทำให้ หายจนอย่างถาวรและเกิดความมั่นคงในชีวิตและสังคม จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการจัดสรร ทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ทรัพยากรมีหลายประเภท เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ภาษี อากร ค่าภาคหลวง บริการต่าง ๆ ของรัฐ

หากมีการจัดสรรที่ดินให้ทุกคนครบถ้วน ประมาณ ๒-๓ ไร่ ต่อครอบครัว เพื่อเป็นที่อยู่ อาศัยและทำมาหากิน คนทั้งประเทศจะเกิดความมั่นคงในชีวิต เป็นฐานให้เศรษฐกิจพอเพียง และก้าวหน้าไปบนความสมดุล ป่าไม้และแหล่งน้ำจะกลับคืนมา ธรรมชาติจะคืนกลับสู่สมดุล น้ำไม่ท่วมในฤดูฝน น้ำจะไม่แห้งในฤดูแล้งอีกต่อไป

กระบวนการประชาชนจะต้องปฏิรูปการจัดสรรที่ดินให้ได้

๘. ปฏิรูปประเทศไทย เป็นเรื่องของประชาชนทั้งประเทศ

การปฏิรูปโครงสร้างของประเทศเป็นเรื่องใหญ่และยากแต่สำคัญ ทำให้สำเร็จไม่ได้โดยเป็นเรื่องของคนจำนวนน้อย ไม่ว่าจะเก่งหรือหวังดีแค่ไหน ต้องเป็นเรื่องของประชาชนทั้งประเทศ การปฏิรูปในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่แล้มาทั้งหมดเป็นการปฏิรูปโดยคนส่วนน้อยข้างบน จึงไม่สำเร็จ ถ้าจะปฏิรูปให้สำเร็จคราวนี้ ต้องเป็นเรื่องของประชาชนทั้งหมดร่วมกัน

ฉะนั้น จึงควรมีกุุ่ม หรือเครือข่ายต่างๆ เคลื่อนไหวปฏิรูปประเทศไทย ให้เต็มประเทศ ไม่เห็นด้วยกันก็ไม่ใช่ไร แต่เมื่อเห็นแก่ประเทศไทยในที่สุดก็จะไปรวมกันเอง

โดยนัยดังกล่าวข้างต้น กระบวนการประชาชนจะเป็น “เสือเหลือง” ก็น่าจะเป็น “เสือแดง” ก็น่าจะเป็น “เสือดำ” หรือไม่มีสีก็ดี ควรจะก้าวข้าม การต่อสู้แบบทำลายล้างปฏิบัติ ไปสู่การปฏิรูปโครงสร้างอันไม่เป็นธรรม เพราะโครงสร้างอันไม่เป็นธรรมนั้นแหละที่เหมือน “แข่ง” อันหักข้งคนไทยไว้ให้จิกตักกัน แต่ต่อให้จิกตักกันจนตาย ก็ออกจากแข่งไม่ได้ จึงต้องรวมตัวกันออกจากแข่งคือโครงสร้างอำนาจอันไม่เป็นธรรม แล้วคนไทยจะมีความสุข

ข้างต้นนั้นเป็นภาพอนาคตประเทศไทยอย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งก็คือภาพสังคมไทยเคลื่อนไปสู่จุดพลิกผัน (Tipping point) ที่คนไทยเข้าประหัดประหารกันตายเป็นหมื่นเป็นแสน เกิดวิกฤตการณ์และยังบาดหมางกันต่อไป ก็สุดแต่คนไทยจะเลือกส่งต่ออนาคตประเทศไทยอย่างไร ไปให้ลูกหลาน